

CAPUT. VII.

justificationem amorem Dei super omnia, quo repugnantiam ad bonum, et inclinationem ad malum vident, desiderare, attritione, quod eas non superet, officium sufficientis preparationis adimere; ista enim, sicut, et cetera peccatorum reliquiae, non quidem ante, sed post justificationem a gratia medijs virtutum actibus devincuntur. Quod et Concilium de satisfactionibus agens, qua post susceptum Pénitentia Sacramentum a fidelibus fiunt, satis innuit dicens: (8) „ Proculdubio enim magnopere a peccato revocant, et quasi freno quodam coercent haec satisfactoria pœna, cautoresque, et vigilantes in futurum penitentes efficiunt: medentur quoque peccatorum reliquijs; „ et vitiosos habitus male vivendo comparatos, contrarijs virtutum actionibus tollunt.“ Idipsum docet item Angelicus Magister, qui tamē peccati reliquias aliquando in justificatione auferri concedit, nimurum dum gratia admodum perfecta justificationem ipsam operatur. (9) „ Nihil prohibet, inquit, quin remissa culpa, remaneant dispositiones ex precedentibus actibus causatae, quae dicuntur peccati reliquiae: remanent tamen debilitas, et diminuta, ita quod homini non dominentur: et hoc magis per modum dispositionum, quam per modum habituum; sicut etiam remanet fomes post Baptismum... Quandoque tanta commotione convertit (Deus) cor hominis, ut subito perfece sequatur sanitatem spiritualem, non solum remissa culpa, sed sublati omnibus peccati reliquias, ut patet de Magdalena Luc. 7. Quandoque autem prius remittit culpam per gratiam operantem, et postea per gratiam cooperantem successivè tollit peccati reliquias.“ Profecto si inclinatio ad malum, repugnantia ad bonum, aut alia peccatorum reliquiae ante justificationem, vel in justificatione ipsa semper pellerentur, superflue videtur Sacramentum Extremae Unctionis, siquidem institutum est, ut rogantes homines, post indeptam remissionis gratiam, a reliquijs illis mundentur, ut colligitur ex Tridentino sic Sacramenti hujus effectum explicante: (10) „ Unctio delecta, siquies sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit.“ Igitur attritio neque habitualē peccandi voluntatem, seu peccatum ipsum habitualē, neque supradictas peccati reliquias expellere debet, neque dispositionis sufficientis munere, propterea quod illas non excludat, orbanda est.

5. Actualis voluntas peccandi nil nisi actualē peccatum esse videtur; hoc autem attritione excludi, ambigere, non possum. Ceterū exclusionem hanc attritio, non quidem naturalis, sed supernaturalis efficit, illa nimurum, quae donum Dei, Spiritus Sancti impulsus, viaque ad justitiam dicitur a Tridentino, et paratur per discussionem, collectionem, et detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ sua, ponderando peccatorum suorum gravitatem, multitudinem, feeditatem, amissionem aeternā beatitudinis, et aeternā damnationis incursum, cum proposito melioris vita. De attritione hujusmodi sermo est in presertiarum, de eaque agit Concilium, ut constat ex verbis illius praecedenti capite productis. Porro qui quis amabo te, dicere audebit, attritionem, quæ dotibus hisce saluberrimis ornatur, ad impediendum peccatum actualē, non sufficeret? Quis credere valebit, memorata officia, qua penitens, Spiritu Sancto ipsum excitante, movente, et adjuvante, exequitur, adhuc voluntatem peccandi non excludere? Enimvero cum voluntas isthac peccatum actualē sit, si attritione illa non pelleretur, fieret utique, quod penitens in amaritudine animæ sua peccata deploraret, de illis supernaturaliter doleret, ea detestaretur, meliorem vitam proponeret, seipsum ad gratiam præpararet, ac cetera opera illa perficeret, et simul actu peccaret. Quis vero evenire hoc ita posse, affirmet? Quis peccatum actualē cum moribus his, ac præcipue cum supernaturali dolore de peccato, ejus detestatione, et proposito melioris vita, seu emendationis poterit copulare? Nemo, ut arbitror, hujuscemodi unionem umquam efficit: et ideo penitens dum supernaturaliter attenter, ac dolet de peccatis, nullum peccatum actualē, ac proinde nec actualē peccandi voluntatem secum habet. Homo sane dum criminibus indulget, non dolore propter culpam, sed oblectamento potius affici, dicendus est; nec detestari delicta, sed amare; nec meliorem vitam proponere, sed deteriorem efficere; ac demum nec ad gratiam disponi,

(8) Sess. 14. cap. 8. (9) 3. p. q. 86. a. 5. c. et ad 1. (10) Sess. 14. cap. 2. de Extrema Unctione.

CAPUT. VII.

sed indisponi quam maximè, cum ad eam majus peccato impedimentum pululum sit.

6. Nec dixeris, attritionem, non servilem, sed initialem, qua amore Dei concipiatur, superalis illis motibus scipari, ac de ipsa affari Concilium, dum tot encoria attritioni defert. Pergratum quidem Initialistis, at non, ut reor, pro Tridentini mente feceris, si id affirmaveris; siquidem præsertim ibi agit contra Lutherum, cum autem hic attritionem servilem ex solo timore profectam improbat, sicuti superiori capite visum est, de ea similiter, me judice, Concilium loquitur. Ipsum quidem de attritione ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehenna, et penarum metu, vel ex ammissione aeterna beatitudinis, et aeterna damnationis, incurso concepta expresse affatur, qua servilis est proculdubio; attritionem vero quæ ex Dei amore proveniat, silentio omnino praterit; et ideo non de hac, sed de illa agere, mihi perspicuum est. Profecto si de attritione amore nata loqueretur, frustra, et inutiliter conditionatam eam clausulam adhiberet: „ Si voluntatem peccandi excludat: “ initialis quippe attritio, seu quæ dilectioni Dei super omnia innaturat, semper voluntatem illam pravam expulsaret, juxta Adversarios. Præterea attritio quanquam amoris consortio destituta sit, supernaturalis est; et idcirco thesis hæc, quæ oppositum annuntiabat, Vaticani fulmine fuit confixa: „ Attritio, quæ ex gehenna, et penarum metu concipitur sine dilectione benevolentia, Dei propter se, non est bonus motus, ac supernaturalis.“ Deinde melioris vita propositum attritioni sociatur in canone Concilii, quem praecedenti capite n. 11. produxi; et ibi haud de initiali, sed de servili attritione sermo est. Imo propositum istud amori deberet praire, pertinet enim ad spem, que amore prior est: is namque, qui a Deo veniam, et aeternam beatitudinem sperat, firmiter statuere obstringitur, a culpis in posterum abstinere, aliquoquin vana spe illius. Unde D. Thomas de operibus agens ad justificationem necessariis, supradictum propositum ante amorem charitatis recenset, illudque spei attribuit dicens: (11) „ Quartus actus est motus spei, quo quis sub spe venia consequente assumit propositum emendandi. Quintus actus est motus charitatis.“ Idipsum tradit Catechismus Romanus inquit: (12) „ Accedit, spes impetranda a Deo misericordia, qua erexit vitam, mores emendare constitutus. Postremo charitate corda nostra accenduntur.“ Cum autem attritio, de qua nonne, spei motu ornet, et emendationis proposito decorabitur. Porro si attritio servilis ante charitatis amorem, est supernaturalis, et secum habet emendationis propositum, habet similiiter poterit cessationem a culpa, peccatorum detestationem, aliquoquin motus salutares supra assignatos.

7. Demum peccatum actualē attritione servili præpediri, non jam conditionatè, sed absolute tradunt Patres Tridentini ajentes: (13) „ Si quis dixerit, gehennæ metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel a peccato abstinentia, nemus, peccatum esse, aut peccatores pejores facere, anathema sit.“ Dolor itaque de peccato ex gehennæ metu ortus, id est attritio ipsa servilis, nos a peccato abstinent, et ad misericordiam Dei conseruare facit. Insuper ex eodem Tridentino ostegnum est cap. I. et VI. attritionem secum habere cessationem a culpa, detestationem peccati, propositum non peccandi, inchoationem novæ vita, veterisque odium: hæc vero cuncta omnimodis actualē peccatum aversantur. Quibus inspectis, peccandi actualē voluntatem, si actualē hac sit peccatum, attritione convelli, Tridentinorum Patrum sensus esse videtur.

(11) 3. p. q. 85. a. 5. c. (12) p. 2. c. 5. n. 8. (13) Sess. 6. cap. 8.

peccato habituali consistit: de ea namque loquitur, quam tollit charitas justificans; et hac habituali auferit, non actualem; quia dum ipsa simul cum gratia venit, habituali culpam comperit in anima, at minime actuali; secus enim homo actu peccans justificaretur, quod fieri nequit omnino, et quia ante justificationem habere debet dolorem de peccatis, propositum emendationis, dispositionesque alias, quae cum actuali culpa non convenient; et quia juxta Tridentinum debet etiam excludere peccandi voluntatem utique actualem, nam habitualis in justificatione ipsa expellitur gratia, charitatisque infusione. Fit quoque, Initialistas haud recte ex Augustino deducere necessitatem charitatis initialis ad excludendum peccandi voluntatem, quoniam non de initiali, sed de justificante ipse loquitur: quipotius confidendum, timorem satis esse ad actualem peccandi voluntatem auferendam; nam ideo non sufficeret, quia Augustinus ad id charitatem poscet, ast quam petit charitas, nec initialis, sed justificans est, nec actualem, sed habitualem, quam in nobis invenit, expellit peccandi voluntatem.

10. In testimonio adducti de supernaturali metu inferni sermo est, de eo videlicet, qui in Evangelio praepicit, et ad dilectionem, charitatem, ac justitiam praparat: unde assertum videtur, quod timor iste excludit, aut impedit omnia peccata actualia tam externa, quam interna, et consequenter actualem quoque voluntatem peccandi, si impune licet, aut si Deus non viderit, nam vere est peccatum voluntas ista dicente eodem Augustino: „Mala voluntas jam sola peccatum est, etiam si deictus: in ipsa intus voluntate peccat: in ipsa voluntate intus est reus:“ is nemppe, qui peccaret, si impune permitteretur. Quod si generalem hanc culparum actualium exclusionem supernaturalis timor non efficieret, non caveret mala, non corrigeret te, non custodiret te, non continebet te, non coherberet volentem peccare interiorem animum, nec reliqua, que de illo tradit S. Presul, vera essent. Quamobrem cum voluntatem peccandi timenti attribuit, de eo, qui homines potius, quam Deum formidat, vel de illo affari censeo, qui Deum metuit quidem, sed metu aut naturali, aut serviliter servili, aut temporales solummodo penas refugiente, secus autem de penitente, qui timore supernaturali gehenna affictrur ad ejus justificationem ordinato: si vero huic etiam voluntatem illam adjudicet aliquando, aut de interpretativa, aut de habituali id accipias oportet, minime autem de actuali: quae aequalis culpa sit. Similiter interpretatur Augustinum S. Bonaventura docens, ut dicam n. 19. in timente manere voluntatem peccandi, non semper in actum, sed in habitu, et radice. Enimvero timenti supernaturaliter quae voluntatem peccandi tribuerit, qua intus delinquat, et coram Deo reus fiat, Quesnellum sapere videbitur, cui nullatenus suffragari, sed refragari omnimodis, firmiter statuendum est, Augustini doctrinam. Quesnelli asserta damnata infra n. 20. reperies. Vide etiam cap. XXI n. 7.

11. His itaque pro Beatissimi Præsulis mente inspicienda enucleatis, sic illius, quae objecta sunt, testimonia singularium solvo. In primo de metu tractat, qui non spiritualis, nec supernaturalis est, sed naturalis, et carnalis. Unde addit: „Malle enim licere, et dolet non licere, quod lex iurat, quia non spiritualiter deleatur ejus bono, sed carnaliter malum meruit, quod minatur.“ In secundo de timore naturali, ac temporalis supplici metu eloquitur, uti lupi, leonis, et latronis, quibus utitur, produnt exempla: si enim non aeternam, sed temporaliam penam naturaliter formidantes, rebus alienis impensis, ac rapaces, adhibere manus metu ipso interdum officiuntur, quamquam interius carumdem fruendarum ingenti ardente desiderio. Augustinum profero, timorem de quo discipatur, pre oculis ibi non habuisse, verba illa ostendunt. „Quid magnum est, ponam timere?“ quandoquidem timor prefatus magnum, revera quid, ac mirabile est, nimurum res spiritualis, et supernaturalis, præstantissimis, quos jam memoravi, comitibus stipata, qua Spiritus Sanctus, peccatores ad suam gratiam preparat suscipiendo. In tertio, et quarto non de hujusmodi, sed vel de timore hominum, vel de naturali meo Dei agit. In quieto de temporalium bonorum desiderio, ac metu ipsa amittere, non vero de aeternis bonis, et malis affatur: ibi enim de Hebreis disserit, de quibus hoc ait. „Sola qua ibi (inveteri testamento) Deus pollicetur terra, na promissa locutus, et quid pro novo Testamento ea ipsa significant, ignorantis,

„corum adipiscendorum amore, et amittendorum timore, Dei præcepta servabant.“

12. Atvero expulsioni culparum, voluntatisque peccandi inferni metu peracte acquiescere renuit Sapientissimus Berti, et eam idecirco ita evertere conatur: (29) Ut positive aliiquid excludatur, opus est, ut inter utrumque, excludens scilicet, et exclusum pugna sit, et insociabilis oppositio. Ita enim fides infidelitatem excludit, at non intemperantiam, quia non huic, sed illi adversatur. Unde et persape contingit, ut quis credat, et intemperantiam sit. Ad hunc ergo modum timor perutilis est, nam coercet contumaciam animi imperterriti minas, ac tormenta spernit, nam huius contumacia opponitur semetipsi. Verum quod timor excludat voluntatem peccandi secundum se, et in quantum est Dei offensa, id fieri non potest, quoniam peccato secundum hanc rationem non opponitur, nec habet cum eo repugnantiam. Sic ille.

13. Sedenim etiam contumaciam in eo peccatore coercet timor, qui non contumacia, nec minarum, et tormentorum despetu, sed ex mera fragilitate, aut ignorantia delinquit? Peccata igitur, quae ex his fontibus effluunt, timore non poterunt expelli; quis timor id expelli, cui semetipso opponitur, et ita opponitur, contumacia: ignorantia autem, et fragilitas contumacia non sunt. Hoc autem Scriptura, et Patribus maxime congrue, non video, peccata, quin illum exipient, metu excludi assertibus. Nec strictim seu direte, quod ajunt, peccato, ut illud pellat, opponi debet timor, sicut colligitur ex hac Praeceptoris Angelici doctrina: (30) „Timor Dei operatur ad vitationem cuiuslibet peccati, quia ex dictu Prov. 15. Per timorem Domini declinat omnis a malo. Et ideo timor facit, negligientiam vitare: non tamen ita quod directe negligenter, etia timori opponatur, sed in quantum timor excitat hominem ad actus rationis.“ Timor itaque quia operatur ad vitationem cuiuslibet peccati, vitare facit peccatum negligientia, quamvis inter utrumque nulla sit directa oppositio. Quamcumque igitur actuali culpam allam, propterque actuali etiam peccandi voluntatem, que ut cum D. Augustino jam dixi, peccatum actuali internum est, hac ipsa ratione vitare similiter faciet timor, etsi directe non opponatur ipsis. Id ipsum de virtute penitentie disserens docet his verbis: (31) „Qualibet virtus specialis formaliter expelli habitum vitij oppositi, sicut albedo expelli nigredinem ab eodem subiecto: sed penitentia expelli omne peccatum effectivè in quantum operatur ad destructionem peccati, prout est remissibile ex divina gratia, homine cooperante.“ Cum ergo timor etiam operetur ad destructionem cuiusvis culpa ita remissibili, omnia similiter peccata expelli debet, licet eis formaliter non opponatur. Et hoc maxime in attrito homine præstat, in quo attritionem excitat, qua vera penitentia est, et Sacramento adjunta universa delet crima.

14. Ceterum veram aliquam cum omni peccato actuali oppositionem habet timor, ob quam illud repellere debet; idque momentis hisce ostenditur: (32) „Timor Domini odit malum“ ut ait Salomon: odium autem vera est oppositio, aut oppositionem secum affert erga rem ipsam, quam odio habemus. Ipse infernali penatum metus his omnibus sessu opponere consensus est, que nos penas illas mereri faciunt: eas vero merendi culpa omnis lethifera ratio est proculdubio. Timor dispositio ad gratiam est, ac peccatoribus, ut de flagitis suis soleant, et justificentur, a Deo ipso inducitur; et ideo rebus illis adversari debet, que gratiam destruant, justificationemque impediunt: hoc autem ita potenter præstat peccatum actuali grave, quodcumque illud sit, ut gratiam semper evertat, et nemo unus actu peccans justificetur; alioquin gratia, et peccatum simul essent, quod impossibile est. Profecto supernaturalis metus a Deo incusso valde peccato actuali relucent, et cum eo esse nequire ob id saltim videtur, quod aliter flagitosus homo ob sua scelerata Deum supernaturaliter timeret, et insimul peccaret; quod cuique inverisimile erit, nam lethalis noxa, quod maximam Deo inferrat injuriam, præstantissimo timore illo quemque indignum reddit. Quis ergo credit?

G f

(29) lib. 14. de Theolog. Disciplinis Cap. 5. propos 5.

(30) 2. 2. q. 54. a 2. ad 4.

(31) 3. p. q. 85. a 2. ad 1.

(32) Prov. 8. 13.

CAPUT. VIII.

S. Bernardus ita de timore ad Sororem loquitur: (14) „Nulla res nos sic ab omni peccato custodit immunes sicut timor inferni, et amor Dei. Deum timere est nulla mala facere, et nulla bona, que facienda sunt; præterire. Timor Domini est fons sapientie. Timeat Dominus benè erit in extremis, et in die mortis sue benediceretur. Soror venerabilis, bonum est nobis, timeremus Deum, quia timor Domini expellit peccatum. Timor Domini semper emendat. Timor Domini reptimit vitium. Timor Domini cautum facit hominem, atque sollicitum. Ubi vero timor non est, ibi perditio est animæ. Ubi timor non est, ibi dissolutio vite est. Ubi timor non est, ibi est abundantia peccatorum.“ Angelicus Preceptor ait: (15) „Primum enim propter quod aliquis maximè incipit peccatum vitare, est consideratio peccati inferni, et extremitati judicii; et ideo dicitur Eccli. 1. 16. Initium sapientia timor Domini: et ibidem 27. Timor Domini expellit peccatum. Licer enim ille, qui ex timore non peccat, non sit justus, inde tamen incipit justificatio.“ Et inter actus, qui justificationi intersunt, timori nos à culpa revocanti sic locum tribuit: (16) „Tertius est motus timoris servilis, quo quis timore suppliciorum à peccatis retrahitur.“ S. Laurentius Justinianus ita de timore disserit: (17) „Sicut enim securitas est ad lapsum facilis, ita timor à lapsu protegit, quia odit vitia, virtutes custodit, cor sedula vigilancia observat, ab ingressu ejus noxias cogitationes repellens clava terribili, videlicet memoria eterna peccata... Timor hominum peccandi differt facultatem, et operationem; non autem auferit, sed retinet voluntatem, donec habeat opportunitatem, vel occasionem; unde et quos suspendit à crimine, avidiores reddit ad crimen, et astutam animo, quoque perficiat quod malum cogitat. Solus enim Dei timor est, qui nocentes corrigit, fugat criminis, et perpetuum conferit benè agendi voluntatem.“ Ubi discerim in hac concertatione summopere opportunum tradit, nimur quod timor hominum non auferit, sed differt peccandi voluntatem; Dei vero timor nedum illam auferit, sed confert etiam benè agendi voluntatem. Denique S. Athanasius sic Magni Antonii cum Diabolo confutans, et arma, quibus eum superatabat desribit: (18) „Illi per noctes in pulchra mulieris vertebre ornatum, nulla omnitem figura lascivie; hic ultrices gehennæ flamas, et dolorem vernum recordans ingesta sibi libidini opponebat. Illi lubricum adolescentem iter, et ad ruinam facile proponebat; hic aeterna futuri iudicij tormenta considerans, illasam anima puritatem per tentationem servabat.“ Deinde hæc tamquam veteranus, ac experientissimus miles discipulis suis tradebat documenta S. Abbas: „Cessabit mulierum amor, libido extinguetur incendium, invicem nobis debita nostra donabimus, ante oculos semper habentes ultima retributionis adventem; quia major formido iudicij, et penitentiarum timor horridus, simul et lubrica carnis incentivata dissolvit, et ruentem animam quasi ex aliqua rupe sustentat.“

6. Una viri hujus mirandi auctoritas, quamquam alia fundamina decessent, satis superque erat, ut timor inferni actualem peccandi voluntatem, seu actualia omnia delicia propulsare, aut præcipere, crederetur. Verum Scriptura, et Patrum luculentæ adeo, ac decretroria sunt testimonia, ut de hoc amplius ambigere, nefas mihi sit. Excludit itaque gehennæ metus à Spiritu Sancto in ordine ad justificationem incossus ea criminis, quæ actu animam inficiunt, aut polluere tentant; idque haud negative, ut inquit plerique, sed positivè præstat, illis videlicet obsistendo, ac repugnando. Ad ipsa utcumque, vel negative vitanda, sufficit objecti noxijs obliuio, cessatio pravi operis, mentis divagatio, cogitatio alterius rei, somnus, studium, aliudve negotiorum; ceterum vitatio hujusmodi nec est supernaturalis, nec disponit ad gratiam, nec impipijs, ut justus habeat à Spiritu Sancto confortur, nec secum habet supernaturalem dolorem de peccatis, illorum odium, detestationemque, propositum emendationis, seu melioris vite, ac spem venit, et erga beatitudinem, beantemque Deum concupiscentia amore: cum autem attriti homi-

(14) De modo bene vivendi. Serm. 4. de timore Dei. Opus autem istud Bernardo plures abjudicant.

(15) de duobus præceptis charitatis, et decem legis præceptis, in prologo. (16) 3. p. q. 87. 2. 3. c.

(17) in ligno vita, de timore c. 2. (18) Cap. 4. et 15.

CAPUT. VIII.

nis metus, de quo agitur, habeat hæc omnia, haud negativè, sed positivo peccatum expellere, dicendum est. Profectò si timor hic inferni negativam dumtaxat culparum efficeret expulsionem, Scriptura, et Patres magnificis adeo laudationibus eum nullatenus exornarent; nam qui dormitionis ergo, aut oblivionisnoxam omittit, nullam ob id laudem meretur; et ideo neque timor fieret laudabilis, si culpam perinde ac oblivio, aut dormitio præpediret. Atvero qui attentu Scriptura, et Patrum allata inspiciat documenta, agnoscat protinus, quod nobiliori, ac utiliori ratione inferni timor, quam is, qui aut sonno oppresus, aut rei illicitæ inmemor, aut varijs distentus est curis, et negotijs, crimina repellit, videlicet eisdem resistendo, et resistentia hac homines ad gratiam comparando. Quocirca meritò inquit S. Bernardus: (19) „Timor Domini, ut ait Scriptura, expellit peccatum, sive quod jam admissum est, sive quod tentat intrare. Expellit sane illud quidem, hoc resistendo.“ Homo timore penitendo, ad gratiam præparatur, et eodem timore peccato resistendo, illud expellit positivè penitentia, seu præparatio ad gratiam, quam timor efficit, positiva est: et cur itaque resistentia illa, expulso peccati positiva non erunt?

7. Ajunt tamen Initialista, timorem inferni, licet supernaturem, et perutilem, peccatum, et peccandi voluntatem ipsius hominis timentis causa non excludere, qui rei præva desiderium fruenda, saltim si impunè licet, in corde suo servare soleat: unde præfata voluntatis improba conservatio non timoris, sed timentis vitium est, dicunt ipsi. Ceterum hoc etiam cum veritate pugnare existimo, siquidem voluntas, et desiderium peccandi peccatum revera sunt, nam ut ait Augustinus: (20) „Mala voluntas jam sola peccatum est, etiam si desit effectus, id est, si non habeat potestatem.“ Cum vero peccata timore expelli, Scriptura, et Patres clement, ipso quoque desiderium, et voluntas peccandi debent excludi. Deinde homo timens, de quo nunc, is nempe, qui supernaturali metu percitus, et attritus est, peccatum fugit, odit, detestatur, de culpa dolet, à peccando abstinet, ad misericordiam Dei confugit, emendationem proponit, novam vitam inchoat, veniam sperat, ad gratiam præparatur, et ut à cunctis iniquitatibus suis expelitur. Deoque gratius, atque ejus amicus fiat, ad Penitentia Sacramentum accedit: quomodo ergo actu simul peccabit? Quomodo voluntatem, ac desiderium peccandi in corde suo una forebit? Quia id ratione fieri valeat, potius ignoro, et ab aliis elucidati sat, non video. Sanè Dei bonitas, et justitia, ut nos à malo coercent, potentissime sunt: bonitas dum amat, tam absolutam, quam conditionatam peccandi voluntatem à nobis auferit: et cur itaque eam non tollet etiam justitia, dum timetur? A criminibus et viri justus amando, et homo attritus timendo absunt: ille ni amaret, ad illicita facile raparetur, sicut iste, ni timeret: prior tamen dum culpam amando vitam, nec voluntatem peccandi, nec peccati desiderium in corde servare dicitur: et cur igitur alter servare censendum est, cum sceleris timendo caret? Imo et si certum sit, quod justus, deficiente amore eum frenante, delinqueret, ob id tamen dum amat, gratia possessione non est indignus: similiter ergo quamquam attritus homo, excluso timore illum compescente, peccaret, non est idcirco, dum timet, ad gratiam in Sacramento obtainendam indispositus, sicut esset revera, si adhuc peccatum desideraret. In neutro proinde est positiva peccandi voluntas, sed interpretativa dumtaxat in humana fragilitate consistens, qua præcepis in malum ruet, nisi in altero cohibeat amorem, et timore in altero. Ast luculentius est id edisserendum. Qui conditionate ait: „peccarem, si infernus non esset:“ delinquendi voluntatem in corde suo adhuc foveat: eam tamen à se omnino excutit, qui absolute dicit: „nolo peccare, quia est infernus, vel quia infernum timeo:“ et hic quidem, secus vero ille attriti hominis sensus est. Præterea attritus homo inquit: „nolo peccare, quia timeo Deum ju- dicem, et quia eum amo bonum mihi:“ contritus autem: „nolo peccare, quia me tuo Deum Patrem, et quia eum diligio in se bonum:“ uterque sane, ni ita amaret, ac metueret, delinqueret: contritus nihilominus peccandi voluntatem non habere assentitur: qui igitur eam habebit attritus? Denique vel rigidiiores ipsi Initialista fateri solent, timo-

(19) Serm. de diversis affectionibus animæ.

(20) lib. de Spiritu et littera, c. 31. 8. §4

rem, dum voluntatem peccandi non excludit, opus esse pravum: id ipsum statuit quoque S. Bonaventura n. 19, referendus: cum autem ex doctrina Ecclesiaz cap. I. stabilita, timor, de quo nunc, actus bonus sit, ac supernaturalis, ab eo voluntatem illam destrui, dicendum est. Vide cap. xxvi. n. 2. et xxix. n. 27.

8. Adversari vero praeclarissimum Ecclesie lumen, ac decus Augustinum pro sua esse sententia contendunt: quod ut evincant, plura ipsius testimonia consarcinare amant, quam scrutari vacat: pricipua hac videntur. Primum: (21) „ Timor namque iste, quo „ non amatur justitia, sed timetur pena, servilis est, quia carnalis est; et ideo non „ crucifigit carnem. Vivit enim peccandi voluntas, que tunc appetat in opere, quan- „ do speratur impunitas.“ Secundum: (22) „ Qui timore pena non concupiscit, puto „ quia concupiscit. Terrore ingenti armorum, atque telorum, et circumdantis forsitan „ multitudinis, vel obviam euntis, etiam leo revocatur a praeda: et tamen leo venit, „ leo reddit: pradam non rapuit, non malitiam posuit. Si talis es, adhuc justitia est, qua „ justitia tibi consulis, ne torquearis. Quid magnum est, penam timere? Quis cam „ non timet? Quis latro? Quis sceleratus? Quis nefarius? Sed hoc interest inter ti- „ morem tuum, timoremque latronis, quod latro timet leges hominum: et ideo facit „ latrociniuum, quia sperat, se fallere leges hominum: tu autem leges ejus times, ejus „ penam times, quem fallere non potes. Nam si fallere posses, quid non fecisses? Er- „ go et concupiscentiam tuam malam, non amor tollit, sed timor premitt. Ad ovili „ venit lupus: latrata canum, et clamore pastorum, ab ovili reversus est lupus: ipse „ tamen semper est lupus.“ Tertium: (23) „ Sub lege est enim, qui timore suppli- „ cij, quod lex minatur, non amore justitia, se sentit abstineret ab opere peccati, non „ dum liber, nec alienus a voluntate peccandi. In ipsa enim voluntate reus est, qua „ mallet, si fieri posset, non esse quod timeat, ut liberet faciat, quod oculum desi- „ derat.“ Quartum. (24) Potuit enim esse intus in affectionibus pravis prævaricator le- „ gis, et tamen conspicua opera legis implere, vel timore hominum, vel ipsius Dei; „ sed pena formidine, non dilectione, et delectatione justitia. Aliud est enim volun- „ tate benefaciendi benefacere, aliud autem ad malefaciendum sic voluntate inclinati, „ ut etiam faceret, si hoc posset impune permitti. Nam sic profecto in ipsa intus vo- „ luntate peccat, qui non voluntate, sed timore non peccat.“ Quintum: (25) „ Sic „ autem præcepta qui facit (nempe timore) proculdubio invitus facit, ac per hoc in „ animo non facit: magis vult enim, omnino non facere, si secundum ea, que cupit, „ et metuit, permittatur impune. Ac per hoc in ipsa voluntate intus est reus, ubi „ ipse, qui præcipit, inspicit Deus.“ Hæc S. Doctor, in quibus aperte docere videtur, neque voluntatem peccandi, neque interiorem malitiam, ac propterea neque interna pec- „ cata actualia penam timore excludi. Alia ipsius consulto testimonia mitto, quæ Adver- „ santium aliqui proferunt, et timorem penam, aut malum, aut invitum probant; hac enim „ ad rem non esse censeo, quia bonum, et liberum timorem gehennam, de quo hic, Tri- „ dentinum, ut ex diuis constat declaravit: quia aproppter de eo Beatum Antistitem affa- „ ri, ne ipsum Ecclesie sensui refragati credatur, nefas est affirmare.

9. Videndum igitur, antequam opposita solvantur, quid de supernaturali inferni metu senserit ipse. Ac primo ait: (26) „Audistis cum Evangelium legeretur. Ubi vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur. Audiunt hac homines; et quia verè futura sunt impij, timent, et continent se à peccato. Habent timorem, et per timorem continent se à peccato. Timent quidem, (sed non amant justitiam, (amore charitatis) Cum autem per timorem continent se à peccato, fit consuetudo iustitia, et incipit, quod durum erat, amari, et dulcescitur Deus, et jam incipit homo propterea juste vivere, non quia timet poenam, sed quia amat aeternitatem. Exclusus est ergo timor à charitate, sed successit timor castus.“ Gehenna itaque metu peccatum homines vitant, quin ullo ad id charitatis actu, vel amore egeant, quia . . . timent

(21) Serm. 25. in ps. 118. n. 7. (22) Serm. 169. al. 15. de verbis Apostoli. c. 6. n. 8.
 (23) de natura, et gratia contra Pelagium. c. 57. n. 67. (24) I. i. contra duas Episc. Pa-

(23) de natura, et gratia contra Pelagium. c. 57. n. 67. (24) I. 1. contra duas Epist. Pelagianorum, c. 9. n. 15. (25) Ibi lib. 3. c. 4. n. 9. (26) Enarrat. in Psalm. 127. n. 7. et 8.

Cor. Q. VIII.

„ quidem, sed non amant justitiam: „ amore utique charitatis. A timore peccata vi-
tante ad initialem, seu incipientem trahunt amorem: „ quia incipit quod durum erat
„ amari: „ verum amor iste, licet incipiens, et initialis, justitiam jam secum asserit,
siquidem cum eo „, incipit homo juste vivere.“ Atvero expositione aliqua indigere
existimo verba hac, qua addit: „ Timore facit, quidquid boni facit, non timore
„ amittendi bonum illud, sed timore patienti illud malum: non timet, ne perdat am-
„ plexus pulcherrimi sponsi, sed timet, ne mittatur in gehennam. Bonus est et iste ti-
„ mor, utilis est, non quidem permanebit in seculum seculi: sed nondum est ille
„ castus permanens in seculum seculi.“ Hac, inquam interpretanda sunt, quandoquidem
cum amissio beatitudinis attritionis motivum sit, ut ex Tridentino statui cap. I.
qui hac de causa atteritur, et si nondum habeat timorem castum, vere timet, ne artem
bonum perdat, amplexusque divini sponsi: et ea propter supra dicta verba de co-
reor accipienda, qui non gloriae jacturam, sed corporale dumtaxat cogitat aeterni ignis
cruciatum. Atvero iterum audiendus est S. Doctor: (27) „ Sunt homines, qui prop-
„ tera timent Deum, ne mittantur in gehennam, ne forte ardeant cum diabolo in
igne aeterno. Ipse est timor ille, qui introducit charitatem; sed sic venit, ut exeat.
„ Si enim adhuc propter penas times Deum, nondum amas quem sic times. Non bo-
„ na desideras, (charitatis desiderio) sed mala caves. Sed ex eo, quod mala caves, corrigit
„ te, et incipit bona desiderare.“ Timor mala caver, et introducit charitatem, idque
sine amore previo, et quia „ nondum amas quem sic times: „ et quia de hoc timo-
re subdit: „ Non enim venit ex amore Dei. „ Denique ait: (28) „ Serviliter times,
„ formido est mali, nondum dilectio boni. Sed time tamen, ut ista formido custodiatur
„ te, ut perducat ad dilectionem. Timor enim iste, quo gehennam times, et ideo ma-
„ la non facis, continet te; et sic volentem peccare animum interiorum non sinit. Est
„ enim quidam custos timor quasi padagogus legis: littera est minans, nondum gratia
juvans. Custodiat tamen te timor iste, dum non facis timendo, et venies charitas,
„ intrat in cor tuum, et quantum illa intrat, tantum timor exit... Iste timor illi ser-
„ vilius est, custos quidem malorum, et abstineat se a malis, et abstineat digni sint
„ ad se admittere charitatem. „ Ubi non solum peccata externa, sed interno quoque,
seu qua interior animus committit, metu cohiberi, satis aperte indicat: et id similiiter
absque amoris ope, quia „ formido est mali, nondum dilectio boni.“ Unde peccatores
sine amore, ac propterea cum solo timore sic abstinent se a malis, ut digni, seu dispo-
siti ad charitatem reddantur: indispositi autem efficerentur, atque indigni dum timent,
si peccandi actu habent voluntatem, quoniam voluntas ista peccatum quoddam est.
Et observes eorum erit, S. Doctorem charitatem quidem, seu dilectionem exigere, ut
peccandi voluntas arceatur; ac justificantem, seu gratia consortem, non initialem, et
culpa sociam: et est ratio: quia charitas, quam ad id postulat, servilem pellit timo-
rem, hic namque „ sic venit ut exeat“ et „ quantum charitas intrat, tantum timor
exit: „ et „ exclusus est ergo timor a charitate.“ Quonamobrem astruit, hominem ser-
viliter timenter adhuc non habere charitatem, sive dilectionem: „ Timor quidem, sed
„ non amat justitiam... Nondum amas, quem sic times... Formido est mali, nondum
„ dilectio boni.“ Ubi eversa in antecessum videtur initialistarum sententia opinantium
charitatem, seu dilectionem una cum servili timore peccatoribus inesse, dum recte ad
Penitentiam comparatur. Porro timor servilis non pellit charitatem initiali, quoniam
hac, si quando existaret, prævia foret ad justificationem dispositio; et ideo manere pos-
set cum habituali peccato, ac proinde etiam cum timore servili: hic enim cum pecca-
to eo semper, et in peccatore dumtaxat reperitur, idcirco quod licet bonus sit ipse,
ejus servilitas est mala, sicut cap. I. num. 9, dixi cum D. Thomas: quapropter ea exclu-
ditur charitatem, quia peccatum illud expellit, et hujusmodi non initialis, sed justificans
est. Vide cap. XIII. num. 14. Exinde fit, Augustinum, duas timentes attribuit peccandi
voluntatem non de actuali, quia actualis culpa est, affari, sed de habituali, quia lo-

(37) Tract. 9, in Ep. Joan. n. 1. (38) Serm. 161. al. 18. de verbis Apostoli c. 8. cc. 11.

CAPUT. VIII.

Infernī timor pellit etiam peccandi voluntatem.

1. Voluntas peccandi, juxta nuper asserta, si habituale est peccatum, per sanctificantem dumtaxat gratiam excluditur: si in repugnancia ad bonum, facilitate ad malum, aut alia simili ex peccati reliquis consistat, virtutum actibus post justificationem in valentibus, et Undione Extrema abstergitur in agrotis: si peccatum sit actuale, ut verisimile videtur, attritione metu exorta supatur. Initialiste tamen vim ad hunc effectum prestandum, gehenna metu, et ex eo nata attritioni demunt. Id vero Tridentini canonii fine precedentis capituli laudato nli adinodum congreget, crediderim, in quo gehenna metu non a peccato abstinerre pronuntiatur. Sed ut illorum doctrina amplius oppugnetur, et timore illo expelli, aut impediri ostendatur actualis peccandi voluntas, seu actuale peccatum, de quo timore prodeat attrito, et agatur hinc expliatio est.

2. Itaque haud unus omnibus metuenda sibi gehenna et modus, et ratio suspectis, aliis enim inutiliter, utiliter aliis timet. Contremiscunt Demones, sed tremor eorum inanissimus, quia pervicacē Dei odio fēdere copulatur aeterno. Timent et Acatolici, sed incassum item, quoniam ipsorum timor, perinde ac fides, naturalis est. Inutiliter quoque ex Orthodoxis metuunt complures, si minimū, qui à vitis, et peccatis defeciti nolunt, in quis idcirco inferni timor et naturalis similiter, et serviliter servilis est. Horum omnium timor nedum habitualem, sed actualem etiam peccandi voluntatem, et erga peccata ipsa anorem, vividaque affectionem servare potest: quapropter ut incepit ad Christi Sacramenta rejici debet in præsens. Verum est aliis ab hoc qualimamē distans aeternarum penarum metus, qui est supernaturalis, et impiis hominibus, ut justificant a Spiritu Sancto ineuitur. Hujusmodi timor in eorumdem impiorum cordibus formidolosam exicit attritionem, et ideo intimum de peccatis dolorem, eorum odium, ac detestacionem, propositum melioris vita, ceterosque salubres motus, quos attritionis comites superiori etiam capite dixi, secum parterebat: cum aliquo insuper amore jungitur in homine atterito Sacramentum accipiente; hic enim non solū a penis inferni liberari, sed etiam eotam Deo justificari, ipsiusque in gloriam, et amicitiam redire, atque aeterna vita dignus fieri optat, et satagit: ac propterea ipsam celestem beatitudinem, neconon beantem, seu remunerantem Deum concupiscentia amore istud prosequi cognoscitur.

3. Talis est in homine attrito infernalium ponarum timor, quo peccatum actuale, profindeque actualem peccandi voluntatem a se repellit: cum his enim timor ille non consistit, quia si attritio supradictis actibus munera peccati illius, et voluntatis nullatenus fert consortium, neque id timor, quod mortibus illisdem ornatur, perfesse modo ullo poterit. Verum quoniam Adversantes doctrinam sue firmiter insistunt, eam amplius, fortiusque impugnare, ac meta peccata vitali, perspicuum reddere, opere non erit dispendium. Sed ante omnia quid de timore Scriptura pronuntiat, audiendum est.

4. Cum decalogus inter tonitrua, et fulgura promulgatus fuit, Hebrei maximo pavore concussi sunt: Moyses vero, quo eos erigeret, dixit: (1) „Nolite timere: ut enim probaret vos, venit Deus, et ut terro illius esset in vobis, et non peccaretis.“ Terror itaque a Deo inuisitus adversus peccata, seu ad illa impedienda præsens est remedium. Rex Salomon inquit: (2) „Per timorem autem Domini declinat omnis a malo.“ A peccanti ergo voluntate actuali, si mala, aut actuale peccatum est, omnes, qui timent Dominum, declinant. Ecclesiasticus similiter ait: (3) „Timor Domini expellit peccatum, nam qui sine timore est, non poterit justificari.“ Ubi loquitur de timore justificationem præveniente, qui servilis est, et subdit: (4) „Qui timent Dominum, custodiunt mandata illius; et patientiam habebunt usque ad inspectionem illius, dicentes: si penitentiam non egemus, incidemus in manus Domini, et non in manus hominum.“ Hic similiter de timore servilis, sicut de servili penitentia

(1) Exod. 20. 20.

(2) Prov. 15. 27. (3) 1. 27. (4) 3. 21. 22.

CAPUT. VIII.

sermo est apertissime; et timori hujusmodi ad impedienda peccata virtus tribuitur, quia si timentes Deum mandata illius custodiunt, ipsum nullatenus offendunt, omnis quippe Dei offesa mandati aliquius transgressio est, juxta illud Apostoli: (5) „Ubi enim non est lex, nec prævaricatio.“ Addit Insuper Ecclesiasticus: (6) „In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in aeternum non peccabis.“ Ubi memoria inferni, qui inter novissima computatur, ipsum nos reformatum, et a peccato coliberi, ostenditur. Fortissimus aquæ, ac Sanctissimus senex Eleazarus ejusdem inferni metu a noxa inique commissationis sese immunem custodivit, dicens: (7) „Etsi in presenti tempore supplicij hominum eripiar, sed manu Omnipotenti nec vivus, nec defunctus effugiam.“ Et cum postmodum dirissime torqueretur, sic exclamavit: „Domine qui habes sanctam scientiam, manifeste tu scis, quia cum a morte possem liberari, (peccando scilicet) duros corporis sustineo dolores: secundum animam vero propter timorem tuum libenter hac patior.“ Quibus verbis clare ostendit, gehenna metu non solū ad evitanda peccata sufficeret, verum etiam eam hominibus virtutem præbere, ut truculentam mortem oppettere, in modo et libenter subire potius, quam peccare, interdum metuentes ipsi constituant. Christus Dominus nos etiam gehenna metu a peccato revocat, dum inquit: (8) „Si oculus tuus scandalizat te, ejusceum; bonum est tibi luscum in rore in regnum Dei, quam duos oculos habent, tem mitti in gehennam ignis: ubi vermis eorum non moritur, et ignis non extinguitur.“ Hinc metum gehenna, seu immortalis vermis, et ignis inextinguibilis, quod damnatos omnes miserit, ac aeternaliter excarnificabunt, præsentaneum adversum peccata remedium dicere oportet; neque enim Servator noster nox vitanda, redipiscendaque salutem inopportuna, et inefficacia medicamenta præscripsisse nobis, censendum est. Innumeræ fere alia Scriptura divina loca hanc ipsam roboretur veritatem, et illa in primis, quæ nos ad penitentiam metu faciendam inducunt: timor enim, ni culpam impletat, veram non efficit penitentiam: quis namque vera penitentem cum dixerit, quod actu delinquit? At omnia ea prætereat, ut aliqua etiam Sanctorum Patrum, quæ illata similiter muniunt, testimonia præferant.

5. S. Basilius hoc ait: (9) „Sicut elavis transfixi membra corporis immobilia habent ad actionem, sic quibus divinis timor animam occupavit, omnem ex peccatis affectionibus vexationem effugient... Qui vero perfectum timorem assumpsit, et omnina propter metum formidat, nihil peccabit.“ Postea extremi judicij horrorem, ac inferni cruciamenta describit, et ita concludit: „Hac time, et hoc timore eruditus animam a concupiscentia ad mala velut freno quodam relide.“ S. Hieronymus inquit: (10) „A malis per suppliciorum formidinem recedamus... Deus omnipotens sciens differentiam filii, et servi, et filio gloriam, a servo timorem expedit, principium enim sapientiae timor Domini, us de timore servorum ad filiorum gloriam transeamus.“ Supplicii ergo timor a peccato nos segregat, aptatque proinde ut de servi ad filii statum, id est de culpa ad gloriam transeamus. S. Joannes Chrysostomus ait: (11) „Non potest cogitare peccatum, qui supplicium cogitando veretur... Formido supplicii abolitione est peccati... (12) Quid gehenna gravius? Sed hujus metu nil uilius.“ Gehenna namque timor regni nobis afferit coronam. Ubi timor est, livor non est: ubi timor est, pecuniarum amor non vexat: ubi timor est, extinctus furor est, cupiditas improba correpta, omnis irrationalis passio exterminata... Nihil enim tantum peccata quidem consumit, virtutem vero crescere facit, et germinare, quantum continet timoris natura. Propterea qui non vivit in timore, recte illum agere, non est facile; sicut vicissim cum timore viventem est impossibile peccare.“ S. Prosper de aeternis cruciamentis agens ait: (13) „Hoc, et multa similia cogitare, nihil est aliud, quam vitiis omnibus repudium dare, et omnia blandienti carnalia resfrare.“

(5) Rom. 4. 15. (6) 7. 40. (7) 2. Machab. 6. 26. 10. (8) Marc. 9. 46. (9) In psalm. 33.

(10) In cap. 1. Malachia. (11) Serm. super illud Isaie 1. Si volueritis. Seca.

(12) Hom. 15. ad Popul. Antiochenum. (13) Lib. 1. de vita contempl. & 11. Sed libertate tribuitur etiam Julianus Pomerius.

CAPUT. VIII.

derit, quod homo ille duxa graviter Deum offendit, eum supernaturaliter formidet. Quis dicere audebit, quod Deus saluberrimum timorem hunc eidem illi tum conferat, quando ab eo atroci lacerabitur injurya? Homo certe numquam Deum metuere minus ostendit, quam cum illum peccando offendit. Praterea timor ille utpote à Spiritu Sancto impiis hominibus ad eorum justificationem illatus opportuna est ad gratiam dispositio; peccatum contra indispositio omnium maxima; quocirca si impi ipsi peccarent simul, et timerent, dispositi ad gratiam, et indispositi una essent: quod admodum difficile mihi est. Timor insuper fuga est à malo futuro: infernum fugit, qui infernum timet. Culpa è diverso gehennæ nos addicit, et ad eam facit propinquare. Quapropter si peccatum, et timor nec inter se oppositionem, nec ut convenient, habent repugnantiam, is qui infernum timet, et simul peccat, ad ipsum peccato appropinquabit, ab eoque ausfiger timore. Hoc verò aquæ arduum appetet, ac Mexico recedere, unquam ad ipsam accedere. Unde quemadmodum istiusmodi accessus, et recessus sibi invicem adversantur, et simul esse nequeunt, ita, meo saltēm iudicio, non bene convenient, nec in una sede morantur peccatum, et timor. Deinde supernaturalis gehennæ formido dolorem de peccatis in attrito homine secum semper habet; dolor verò isthic non consistit cum peccato, siquidem ut pius aquæ, ac doctus Cardinalis Hosius inquit: (33) „Dolere de peccatis nemo potest, nisi prius ab illis cessaverit:“ idque plurimis evincit Scriptura documentis, quæ tamen ipse prætereo, quod res patentissima videatur. Præsertim quia ultra dolorem hunc, culpa detestationem, propositum melioris vita, salutaresque motus alios, quos attritionis comites dixi, attriti hominis formido secum etiam habet: quomodo ergo simul ipse peccabit? Numquam propositum illud, detestationem culpa, et dolorem de peccatis peccato atroxere valebit? Is sanè, qui in proxima delinquendi occasione versatur, aut prava consuetudine laborat, neque verum de peccatis dolorem, neque firmum emendationis animum habere existimat, et ideo sacramentalis absolutionis beneficio jure merito privatur: Quomodo itaque ille, qui actu peccat, propositum non peccandi, et dolorem habebit de peccatis? Numquid peccandi occasio, et consuetudo magis, quam culpa ipsa dolori, et proposito relinquentur? Nemo id ascertere audebit; propterea neque verus de peccatis dolor, ac detestatio, neque firmum emendationis, sive non peccandi propositum in hominem, qui actu peccat, vel dum actu delinquit, compserit valebunt. Cum ergo homo attritus Deum judicem, seu gehennam supernaturaliter formidans, dolore, detestatione, et proposito prædictis afficiatur, sicut nullatenus tum peccare, seu nullum habere actuale peccatum, aperte cognoscitur. Interdum homines, quamquam christiani non sint, vel humani judicis temporalem minantis penam naturali formidae, aut amicorum consiliis, aut propter honorem, utilitatem, aliudve naturale motivum à malo firmiter recedere, et peccandum voluntatem penitus excludere conspicuntur: cur igitur id ipsum facere non poterit Christianus homo ob supernaturalem divini iudicis aeternos ignes minitantis formidinem? Cur ob spem venie, dolorem, et detestationem peccatorum, justificationis, ac beatitudinis concupiscentiam, aliquo salubres valde motu, qui eum sic formidantem, Dei misericordia afficiunt? Vel noxiis ipsi homines ob animi nostri inconstantiam peccata nonnulla, quæ eis admodum ante placuerant, postmodum aversant, et odio habent maximo, sicut odit Amnon sororis consuetudinem. Quare itaque peccator jam resipiscens, ob inferni metu, spem venie, beatitatisque desiderium peccata sua exosa habere, ac dimittere, non poterit? Extremum is, qui finem vult aliquem obtinere, media, quibus acquirendus est, velle etiam, et exequi convincitur: homo autem timens, præcipue dum arteritur, et ad Sacramentum accedit, justificari vult; et ideo media ea valle, et exequi censensus est, quæ ad id desiderantur: ast peccati, peccandique voluntatis expulsio medium est ad justificationem necessarium. Fundamina isthac satis probare opinor, timorem inter, et peccatum veram extare oppositionem, repugnantiamque, et una idcirco esse non posse: competitus tamen eorum insociabilitatem produnt, quæ superius laudavi, Scripturæ, et Pa-

(33) Confessione catholica fidei. c. 46. de contritione.

CAPUT. VIII.

trum testimonia. Præterquamquid inferni timorem, sicut et recentita alia, quæ cum comicantur, supernaturalia opera, haud virtute sua attritus homo, sed peculiari Spiritus Sancti motu agit, et adjumento: nullumque propterea dum illa exercet, delictum perpetrat, quia ut ait D. Thomas: (34) „Quamdiu aliquis sequitur motionem Spiritus Sancti, non peccat; sed quando resistit, tunc peccat.“ Et etiam ait: (35) „Alia pena, quæ erit post hanc vitam, et hanc penam fugit timor servilis.“ Homo itaque non peccat, sed magis peccatum vitat, dum serviliter timet, et fugit penam aeternam: quinimò hanc nec fugeret, nec vitaret, si tum delinqueret, cum sceleris ergo dignus redderetur.

15. Exolutio hinc ad ea, quæ de fide ajebat Bertii, nascitur: etenim fides nec intemperantia opponitur, nec de illa dolorem, ac detestationem, nec propositum eam vitandi habet secum: si autem credens hujuscemodi haberet actus erga intemperantiam, excluderet illam proculdubio. Timens vero, de quo nunc, cum de peccatis suis doleat, ea detestetur, ab ipsique emergendi, et meliorevit vitam suam efficiendi firmum habeat animum, illa expellere à se prorsus debet.

16. Sed allato testimonio illo Augustini: „Qui timore peccata non concupiscit, putto, quod concupiscit:“ inquit Auctor perdoctus: (36) „Nimirum non concupiscit peccatum, ut interfat aeternum exitum, concupiscit illud tamen, quatenus peccatum est: quemadmodum leo, dum ingenti terrore revocatur à præda, hanc utique non rapit, ne telo confodatur, at non deponit malitiam, qua prædam ipsam, ut præda est, appetebat. Atque hoc etiam exemplum profert eo loco Augustinus. Hinc vides illud, quod timore agitur, non esse extortum, et coactum, sed esse liberum, et voluntarium, habere tamen, et compati secundum se repugnantiam in voluntate eo prorsus modo, ne omittam vulgare exemplum, quo mercator, etiam velit merces praescribere in mare, projiciat re ipsa, ut naufragium evadat, merces tamen ipsas in se spectatas amat adhuc, easque servare vellet, modo posset absque vita discrimine.“ Hucusque ille: ubi neutiquam de habituali, sed de actuali afflatur concupiscentia prava, quæ amore Dei super omnia ante justificationem, ipso iudice, arceri debet: et idcirco homo dum timet supernaturaliter infernum, et concupiscit peccatum quatenus peccatum est, propterea adū peccat, quia actualis concupiscentia rati illicita, uti est peccatum, quatenus peccatum, vera culpa est, juxta illud: (37) „Audistis, quia diuinum est antiquum: non machaberis. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui viderit mulierem, ad concupiscentium eam, jam mechatus est eam in corde suo.“ Igitur non solum mecha ipsa, sed et concupiscentia illius peccatum est, ac proinde flagitiij alterius enjuscumque concupiscentia culpa similiter erit. Unde si is, qui infernum timet, concupiscit adhuc peccatum, quatenus peccatum est, sine dubio peccat. Et hoc ipsum claret innuit Auctor præfatus, dum astruit, quod peccator timens perinde se habeat, ac leo, qui etsi à præda metu abstineat, non deponit malitiam, qua prædam, ut præda est, appetebat; et sicut mercator, qui etiam merces timore naufragij in mare projicit, merces tamen in se spectatas amat adhuc: quod idem est, ac dicere, peccatorem supernaturaliter infernum formidantem, interiorum malitiam non deponere, sed peccatum, quatenus peccatum est, et in se spectatum adhuc velle, adhuc amare, adhuc appetere: hoc vero interior est peccare, quia ut ait D. Thomas: (38) „velle mala, malum est.“ Sed indeprehensibile videtur, quod homo inferni penas, quarum peccando factus fuerat dignus, supernaturaliter pertimescat, fugiatque, et simul peccati actum efficiat, quo penas illas condigne sibi promereat. Scriptura id minimum, Tridentino, et Patribus pugnans censerit poterit, vim timori concorditer tribuentibus, ut culpas universim pellat, quin excipiunt internas, ac præsertim Augustino affirmanti, interiora peccata metu præpediri, neconon Chrysostomo dicenti: „cum timore, re viventem est impossibile peccare.“ Nec leonis, mercatorisque exempla, quicis uti-

(34) De virtut. q. 2. à 12. ad. 8.

(35) 1. Sent. d. 34. q. 2. à. 1. questio. 2. c.

(36) ubi supra.

(37) Matth. 5. 27.

CAPUT. VIII.

tur, timoris inferni, et peccati evincunt unionem, nam illorum metus naturalis est, preparatio ad gratiam non est, fidei, spei, et supernaturalium operum aliorum consortio honestatus non est. Insuper in mercatore, et leone præda; merciumque amor nequitiam mortalem præfert nullam, et ideo nil mirum, si cum metu su illis coeat: atvero amor, seu concupiscentia peccati peccatum est; et eapropter nequit convenire cum timore inferni hominis attriti, qui supernaturalis, dispositio ad gratiam, et cum peccati ipsius detestatione, alijsque actibus supernaturalibus est.

17. Hac itidem captus difficultia mihi sunt ejusdem Auctoris verba: (39) „ Tametsi „ timor servilis bonus sit, præparet locum charitati, frenet vetustam consuetudinem, „ cohibeatque etiam interiore animum, ne peccare velit, ad gehennam vitandum: at- „ men non excludit voluntatem peccandi, prout peccatum consideratur in se, sed cum „ hujuscemodi timore stare potest, quod in voluntate perseveret concupiscentia pec- „ cati, et repugnantia ad ipsam penitentiam, quam ideo amplectitur, ne damnetur: imo „ quod voluntas timeat penam tamquam principale malum, hominem vero, cui pe- „ na infligitur, amet tamquam finem ultimum.“ Hic denudo timoris cum actuali peccato societatem admittit, nam voluntas peccandi, et concupiscentia peccati in se pro- pœci criminalis utique sunt. Similiter aës, quo quis amat hominem tamquam finem ultimum, peccatum est. Item de pena loquitur, quam ignis effectus, et sensus dicitur, adducit enim verba illa Augustini: „ Nec peccare metuit, sed ardete;“ is nempe, qui poena formidine percussus est: hanc autem penam ut principale malum timere, placulum quoque videtur ut cap. 1. n. 11. insinuavi: pena enim damni, qua in aeterna separatione à Deo remunerato consistit, potissimum formidari debet, quia est omnium gravissima. (40) „ Inter omnes penas, ait D. Thomas, attenditur ordo malitie se- „ cundum quantitatem documentum: et ideo cum hoc sit maximum documentum, quo „ maximum bonum privatur, erit inter penas maxima, separatio à Deo... (41) Maxi- „ ma ergo afflictio damnatorum erit ex eo, quod à Deo separabuntur.“ Quocirca peccator attritus dum utramque penam fide considerat, haud quidem infernali ignis cruciamentum, seu ardore, sed præstatam separationem præcipue reformat; ejus quippe timor utpote à Spiritu Sancto injectus, ordinantissem est; inordinatus autem foret, si ea interior malum aliquod in primis, et magis formidaret. Nec ob id timor peccatoris dicendus est castus, nam peccator ipse aës a Deo separatus est, et hoc cum casto pugnat timore. Unde cum ille supernaturali metu afficitur, præsentem sepatationem horret, et aeternam pertimescit: imo vir timens, et attritus, de quo disceptatur, ne separatio, in qua jacet, aeterna fiat, ad Sacramentum accedit, gratiam querens, et charitatem, quibus Deo copuletur. Atvero qui castum habet timorem, Deo per charitatem unitus est; timet tamen, ne ab eo in posterum peccati alicuius causa divelatur: sicut casta uxor, qua viro suo juncta est, nil formidat amplius, quam ab eo segregari. Innuitur nihilominus, peccatorum supernaturali metu perculsum gehennae flammam tamquam principale malum timere, et alii, qua mox recensu, maculis deturpari. Ceterum si hoc ita est, quomodo dicitur, quod is, qui timet, peccare nolit, ad gehennam vitandum, et penitentiam amplectatur, ne damnetur? Nonne peccat ipse cum modo à Berti descripto timeret? Potest autem dici, quod dum delinquit, penitentiam amplectitur, ne damnetur? Nonne rei potius tum incumbit, qua damnationem meret? Potest item affirmari, quod gehennam vitat, cum Deum offendit, amans nimurum hominem ut finem ultimum? Nonne ex adverso gehennæ incendiis dignus tunc efficitur? Deinde timor ipsius quomodo præparet locum charitati, si tot culparum socius existit? Nonne obex potius eidem erit? Quomodo frenet vetustam peccandi consuetudinem saltem internam? Nonne eam magis fovere, dicendus est, si dum ipse adest, tot efficiuntur crimina? Quomodo cohibet interiore animum? Nonne habendas illi laxare, aut saltem non adducere, censeri ipse poterit, si interior non auferit peccandi desiderium? Hæc nimurum sunt, que haud bene percipiuntur. Repugnantia autem ad penitentiam, dum hæc jubetur, si actualis, deliberata, libera, et penitentiam ipsam impediens fuerit, actualis est peccatum,

(39) ubi supra.

(40) 4. Sent. d. 17. q. 2. a. 3. quæstiunc. i: ad. 4.

(41) Quæst. de Anima a. 2. c.

CAPUT. VIII.

quod attritione sicut alia criminis superatur: si vero quasi habitualis, nobis congenita, et minimè spontanea sit, culpa vacat, proprieaque in justis etiam hominibus reperitur, sicut fuit in D. Paulo dicente (42) „ Video aliam legem in membris meis „ repugnantem legi mentis meæ.“ Et hujus repugnantia rationem afferit ipse agens (43) „ Caro enim concupiscit adversus spiritum spiritus autem adversus carnem; hac enim „ sibi invicem adversantur.“ Repugnantiam vero hujusmodi ante justificationem metu, aut amore profigandi, jus nullum est; quoniamque licet reapse non vincatur, neque timoris, et attritionis insufficientia ad expellendum peccatum, ac peccandi voluntatem, neque ad hoc amoris necessitas inde valet deduci.

18. Verum ex his aliud conficitur argumentum: etenim concupiscentia, seu desiderium peccati in se spectari, et ut est offensa Dei, actualis voluntas peccandi, repugnantia ad penitentiam, contumacia animi, similesque defectus, qui timent, et attrito homini gratia conceduntur, si non sunt peccatum, justificationi minimè officiant, et ideo neque timore, neque attritione, neque amore ante justificationem ipsam necessario extinguidi; sicut noxios habitus, et mores, quod gratia suscipienda impedimento non sint, ante ejus infusionem evellere non tenetur. Quocirca timor, et attritio, quamquam defectus illos haud extirpet, dispositionis sufficientis titulo, et re orbari hac de causa non possunt. Si autem defectus hujusmodi peccatum dixeris, aut actualis erit, auctoritative: si habituale, non ante gratiam, sed gratia infusione unicè exterminabitur. Si actualis, ante justificationem utique delendum est; et revera pellitur timore, atque attritione; aut cum his scilicet nequit coire: nam præter hucusque dicta, actualis peccatum in id genus defectibus consistens, vel peccatori semper inest, aut secus? Si ait ergo peccator actu semper peccat, quod est impossibile: si infiteris; igitur deest illi interdum. Porro si peccator absque peccato illo semel esse potest, numquam, certe id contingit congruentius, quam cum timeret, atteritur, et ad Sacramentum aptatur; tunc enim credit etiam, venient sperat, gratiam querit, novam seu meliorem vitam proponit, mandatorumque custodiam. Quando itaque gentium ab actuali culpa abesse longius censebitur? Numquid dum salutifera opera ista exercet, sine prædicto peccato esse non potest, et potest dum illa non exercet? Numquid harum operationum praesentia infirmior, ac debilior est, ad peccatum illud profigandum, quam caruus absentia? Nescio, an reate id dicere quispam valcat, quia peccator supradictos actus efficiens, peccata sua odio habere creditur, atvero dum actu peccat, et velle, et amare culpam convincit, siquidem nolens nemo delinquit. Et momento isto revertitur, ut reor, aliud Initialistarum responsum asserentium, timorem expellere peccatum, quatenus istud est inducitivum gehennæ, secus autem quatenus est offensa Dei: nam peccatum sub hac posteriori ratione si non est peccatum, (quod implicat) justificationi non obest: si habituale peccatum est, gratia excluditur: si actualis, timore, et attritione. Deinde peccatum in eo prædictum consistit, quod sit offensa Dei, non autem in eo, quod gehennæ inducitivum sit; et ideo homicidium, verbi causa, quamquam gehenna non extaret, peccatum revera forer, quia adhuc esset offensa Dei: cum ergo Scriptura, et Patres docant, peccatum timore expelli, hoc de peccato, ut Dei offensa est, accipiendo prædictum videtur. Præterquamquod homo timens, et attritus peccatum vitat, ut est offensa Dei judicis, et vindicis; sic enim eum timeret, quicunque gehennam timeret: illud etiam vitat, ut est offensa Dei remunerato; ita namque respicitur à spe, qua affectus est illi: ipsum demum vitat, dum Sacramentum accipit, ut est offensa Dei summe bonitatem cum Deus hoc pacto sit objectum charitatis, vitatio isthac non prævia, sed concomitans est dispositio, sicut et charitas ipsa.

19. Libet tamen subtexere auctoritatem quamdam Doctoris Seraphici S. Bonaventura, qua etsi sublonga, vim iis tribuit, qua hadenus stabilivi. Ait ergo: (44) „ Cum „ dico timorem servilem, duo dico, videlicet ipsum habitum, quo anima disponitur „ ad timendum Deum, ut punientem eos, qui prævaricantur: et ulterius nomine ser- „ vitus importatur deformitas peccati, qua annixa est illi habitui in eodem homi-

(42) Rom. 7. 23.

(43) Gal. 5. 17.

(44) 3. Sent. d. 34. p. 2. a. 1. q. 2.

CAPUT. VIII.

„ne, ratione cuius ille homo dicitur esse servus peccati, et timor in eo existens dicitur esse timor servilis. Per hunc etiam modum cum dico, aliquem timere serviliter, duo dico, videlicet actum ab illo habitu egredientem, et voluntatis servilitatem, sive deformitatem concomitantem. Sed attendendum, quod hoc potest esse dupliciter, aut ita quod deformitas illa voluntatis concomitetur quantum ad habitum, aut quantum ad actum. Si concomitat solum quantum ad habitum, sic potest esse, quod aliquis serviliter timeat, et tamen motu illo non peccabit: quia si ex recognoscione penarum aliquis abhorret offendere Deum, hoc potest esse prater omnne peccatum. Si autem concomitur in actu, quamvis ipsum timere de se non sit malum, tamen ratione deformitatis actualiter annexa depravatur: sicut aliquis, qui timet penas, et timendo dolet, quod tales penae infliguntur pro culpa, et actu etiam concupiscit peccare, si non esset illa pena: et hoc modo timere serviliter, est peccatum, et malum: hoc autem non est semper, cum quis movetur timore servili; alioquin per usum illius doni magis se homo a gratia elongaret, quam prepararet, quod plane falsum est. Et ideo concedendum est, quod usus timoris servilis potest esse bonus, licet non sit bonus bonitate meriti, sed magis bonitate preparante, vel ordinante ad meritum, qua simili stat cum peccato.“ Timor ergo existere valet in eo, qui est servus peccati, et deformitatem habitualem, hoc est peccatum habituale habet: cum vero deformitas, vel culpa actualis, et actualis concupiscentia peccati, seu actualis voluntas peccandi, si pena non imminet, insunt timenti, ejus insipient timorem, qui idcirco non bonus, sed malus erit, atque peccatum, et non dispositio ad gratiam, sed potius indispositio: quapropter cum timor, de quo agitor, bonus sit, supernaturalis, et ad gratiam dispositio, homo dum illo afficitur, neque deformitatem, seu culpam actualem, neque actualem concupiscentiam peccati, neque voluntatem actualem peccandi, si impune licet, habere dicendum est. Cum Doctore Seraphico sentire videntur nonnulli Initialista, nam ut dicam cap. xxvi. n. 2. et cap. xxix. n. 27. fatentur, quod timor, et attrito, cum voluntatem peccandi non excludunt, mala sunt opera: hinc tamen fit, attritionem, ac timorem, de quibus nunc est sermo, et voluntatem illam propulsare, quia non mali, sed boni sunt actus, sicut ex doctrina Ecclesiae cap. i. constitutum est; et sufficere ad gratiam in Sacramento consequendam; id namque constantes illi negant, quod existimant, voluntatem eam timore, et attritione non expelli. Imo attrito, (id ipsum de timore dixerim, quod illius origo sit, ac socius) etsi absit amor benevolus, peccandi extinguit voluntatem, quia etiam tunc est motus bonus, ac supernaturalis, ut constat ex damnatione thesis cap. precedentis n. 6. relat. Sed hic premi queunt auctores predici: nam attrito, amore deficienti, vel expellit voluntatem peccandi, vel secus? Si ajunt, attrito sine amore dispositio est sufficientis, quod ipsi abundant: si insipient, attrito sine amore mala est, et hoc damnat Ecclesia. Quocirca aut sibi, aut Ecclesia adversum dogma stabilire, meo iudicio, coguntur. Et addit S. Bonaventura: „Ad illud vero quod primo obiectatur in contrarium, quod in timore servili vivit voluntas peccandi, et quod dolet de eo, quod lex vetat. Dicendum, quod illud verbum Augustini non intelligitur, quod semper quando timet, dolet actu, et similiter quod voluntas peccandi semper sit in actu: sed hoc dicit, quia manet in habitu, et in radice. „Igitur peccator aliquando timeret, quis actu habeat voluntatem peccandi, sed solum in habitu, et in radice, nempe vel in peccato habituali, vel in habitu vitiioso, vel in concupiscentia seu fomite: id autem non accidit, dum timor est depravatus: contingat ergo necessum erit, dum probus est ac supernaturalis. Doctrina ista, qua satis est perspicua, complura solvit Initialistarum argumenta: quandoquidem cum suadere aggrediatur, attritus hominem habere adhuc peccandi voluntatem, respondendum est, habere quidem, at in habitu, et radice, non in actu; et sic intelligenda esse Augustini loca, quae laudant.

20. Denique ut finem huic capisci faciam, solum adjiciam, opinionem adversam aliquantum Quesnelli doctrinam assimilans, quae in thesibus a Clemente XI. in percelebti Bulla Unigenitus Del filius proscriptis continetur, nimurum.

20. „Si solus supplicii timor animat penitentiam, quo hæc est magis violenta,

CAPUT. VIII.

„eo magis ducit ad desperationem.“ Igitur nec violenta est, nec ad desperationem ducit penitentia solo timore animata: ast si ad veniam in Sacramento obtinendam insufficienti dicatur, desperandi occasio esse poterit alicuius: quid enim peccatori attritionista, qui supernaturali metu penitet, aggendum superest ad salutem? Deum, inquietus, amet super omnia. Remedium tamen istud anceps admodum, immo sibi impossibile pro statu peccati, cui subest adhuc, arbitratur ille; et ideo de sua salute desperare potest, sicut ager, cui aut impossibilia, aut valde dubia prescrivuntur remedii.

61. „Timor nonnisi manum cohibet, cor autem tamdiu peccato addicitur, quamdiu ab amore justitiae non ducitur.“ Timor in adversa sententia externum vitat peccatum, ac proinde manum cohibet; cor autem timentis, ni justitiam, seu Deum amet, peccato addictum est, quia in eo vivit adhuc peccandi voluntas actualis, et desiderium peccati secundum se, et ut est Dei offensa consideratur.

62. „Qui a malo non abstinet, nisi timore penæ, illud committit in corde suo, et jam est reus coram Deo.“ Id quoque accidet in illa sententia, nam etsi peccator timore penæ a malo externo abstineret, illius desiderium intus servaret, quo reus coram Deo efficeretur. Præstet quia exterior actus nequitia nil interiori addit: (45) „Externum opus, ait Bertii, nihil per se addit decoris, aut turpitudinis interiori voluntati in rem honestam, iniquitatem deliberare vergenti: nec pensatur apud Deum ex officio, sed ex animo, præmii dignitas, vel supplicii.“ Quocirca peccator ille, ut pote desiderium peccati in voluntate retinens, integrum peccati malitiam animo suo amplexatur; et ideo coram Deo, qui non officium, sed animum pensat, jam reus est.

63. „Baptizatus adhuc est sub lege sicut Iudeus, si legem non adimpleat, aut adimplat ex solo timore.“ Sub lege esse dicitur, cuius mens intus prævaricatur, rea fit, et ob carnis concupiscentiam culpa consentit: (46) „Desinamus, ait. B. Augustinus, esse sub lege, ubi prævaricationis rea mens tenetur, dum eam concupiscentia carnis in consensionem peccati captivam dicit.“ Si autem timens, concupiscentia peccati, ac peccandi desiderio afficitur, prævaricatur, et reus interius fit, proptereaque sub lege cupiditatis adhuc est.

64. „Sub maledicto legis numquam sit bonum, quia peccatur, sive faciendo malum, sive illud non nisi ob timorem evitando.“ Dum impius gehenna metu malum evitat, peccat juxta oppositam sententiam, quia mali ipsius habet desiderium, perinde ac leo, et fur, qui etsi timore penæ a præda abstineat, illius tamen internam habent cupiditatem.

65. „Moyses, Propheta, Sacerdotes, et Doctores legis mortui sunt absque eo, quod ullum Deo dederunt filium, cum non efficerint, nisi mancipia per timorem.“ Si timor non excludit peccata interna, mancipia seu peccati servos dumtaxat efficiunt, quia licet timeat homo, intus vincitur a peccato, et (47) „A quo quis superatus est, „hujus et servus est.“

66. Qui vult Deo appropinquare, nec debet ad ipsum venire cum brutalibus passionibus, neque adduci per instinctum naturalem, aut per timorem, sicut bestia, sed per fidem et per amorem, sicut filii.“ Nolunt autem, quod per timorem ad Deum accedamus, sed tamquam filii per amorem, il qui vim timori demunt ad expellendum peccatum.

(45) l. 21. c. 3.

(46) In Epist. ad Gal. c. 5. n. 46.

(47) 2. B. Petri 2. x2.

